

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 10 (Mart/March) 2023, s. 511-528.
Geliş Tarihi-Received: 20.01.2023
Kabul Tarihi-Accepted: 28.02.2023
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1239665

**Cumhuriyet'ten Harf Devrimine Kadar Adana'da
Yayımlanan Osmanlıca Gazeteler (1923-1928)**

*Ottoman Newspapers Published in Adana from the Republic to the Alphabet
Revolution (1923-1928)*

Murat KÜTÜKÇÜ*

Öz

Kurtuluş Savaşı esnasında halk gücünün oluşması bakımından etkili olan yerel gazeteler, Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleştirilen inkılapların uygulanmasında da aktif rol oynamıştır. Bu kritik anlarda Mustafa Kemal Paşa liderliğindeki yeniliklerin halka doğru anlatılması eskisinden daha da önemli hale gelmiştir. 1923-1928 yılları arası dönemde Adana'yı ve basını objektif biçimde değerlendirebilmek için dönemin ulusal ve yerel olaylarının nedenlerini ve sonuçlarını bilmek önemlidir. Cumhuriyetin ilanı sonrasında her alanda olduğu gibi basın alanında da Millî Mücadele'ye ve yeni yönetime destek vermeyen yayınların zararlarını ortadan kaldırmak zorunlu hale gelmiştir. 4 Mart 1925'te kabul edilen Takrir-i Sükûn Kanunu'ndan sonra bir taraftan gazeteler, dergiler kapatılırken, bir taraftan da yeni gazeteler, dergiler çıkarılmıştır. Kapanan gazeteler dolayısıyla oluşan boşluğun, basın yayın alanında başlatılan yeni gazeteler vasıtasıyla giderilmesine çabalanmıştır. Yeni Türkiye'nin Cumhuriyeti ile harf inkılabı arası döneminde Adana Vilayeti hareketli gelişme merkezlerinden biri olmuştur. Bu dönemdeki Adana gazetelerinin içerik olarak detaylı incelenmesiyle hassas dönemin gelişmeleri yanında, Adana basın ve haber tarihi de detaylı olarak gözler önüne serilecektir.

Anahtar Kelimeler: Adana, basın, gazete, Cumhuriyet, harf inkılabı.

Abstract

Local newspapers, which were effective in terms of the formation of popular power during the War of Independence, also played an active role in the implementation of the reforms carried out in the Republican Period. In these critical moments, it has become even more important than before to explain the innovations led by Mustafa Kemal Pasha to the public. In order to be able to objectively evaluate Adana and its press in the period between 1923 and 1928, it is important to know the causes and consequences of the national and local events of the period. After the proclamation of the Republic, it became necessary to eliminate the harms of publications that did not support the National Struggle and the new administration in the field of press, as in every field. After the Law of Takrir-i Sükûn, which was accepted on March 4, 1925, on the one hand, newspapers and magazines were closed on the other hand, new newspapers and magazines were published. Efforts were made to fill the gap created by the closed newspapers by means of new newspapers launched in the field of printing. During the period between the new Turkish Republic and the Alphabet Reform, Adana Province became one of the lively development centers. By examining the Adana newspapers of this period in

* Dr., Çağ Üniversitesi, Mersin/Türkiye, e-posta: muratkutukcu@cag.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4311-8036.

detail, the developments of the sensitive period, as well as the history of Adana's press and news will be revealed in detail.

Keywords: Adana, press, newspaper, Republic, alphabet reform.

Giriş

Türkiye'deki basın hayatı 1 Kasım 1831 yılında Osmanlı Devleti'nin ilk resmî gazetesi niteliğinde olan "Takvim-i Vekayi" gazetesi ile başlamış (Koloğlu, 2010, s. 10; Oral, 1968, s. 71-72), gazeteciliğin yaygınlaşması ve yerelde kullanılması amacıyla yerel basın devreye girmiştir. Yerel basın, Osmanlı'nın 1860'lardaki vilayet sistemine geçişi ile ortaya çıkmış, ilk örneklerini bu dönemlerde vermeye başlamış, matbaanın da kullanılmaya başlaması ile birlikte büyüyerek geniş kitlelere hitap etme yetisine kavuşmuştur. Osmanlıdan Cumhuriyet'e basın faaliyetleri değerlendirildiğinde ilk çıkan yerel yayımların daha çok devlet politikalarını anlatan, bu sayede halk ile bölge insanının bağlarını ve iletişimlerini kuvvetlendirmeye yönelik olarak çalışmıştır. Vilayet sistemiyle yürürlüğe giren kanunlar çerçevesinde her vilayette basım evlerinin kurulması ve yerel olarak yayımların yapılmasının önü açılmış, bu sayede yerel basının ilk temelleri atılmıştır. Bir anlamda vilayet gazete ve dergileri Anadolu basınının da ilk öncüleri olmuştur. Diğer Osmanlı vilayetlerinde olduğu gibi Adana vilayetinde de matbaa kurulmuş ve basım yayım faaliyetlerine hız verilmiş, bu faaliyetlerin sonucu olarak ilk sayısı 5 Mart 1873'te çıkarılan ve Adana'nın ilk yerel gazetesi olma özelliğine sahip Seyhan Gazetesi ile yayın hayatına başlanılmıştır. Gazete, ilk olma özelliğinin yanında Osmanlı harfleri ile basılmasıyla dikkat çekmiş, bu süreç 1908 yılında ilan olunan II. Meşrutiyete kadar devam etmiştir. 35 yıllık serüvenini noktlayan Seyhan Gazetesi'nden sonra Millî Mücadele dönemine kadar her ne kadar da yerelde basılı yayım faaliyetleri devam etmiş olsa da hiçbiri uzun ömürlü olamamıştır. Nitekim işgal yıllarına gelindiğinde Adana Millî Mücadele'de çok önemli roller üstlenmiş, basın noktasında da önemli gelişmelere şahitlik etmiştir. Yerelde çıkan yayınların bir bölümü Millî Mücadele ve bağımsızlık taraflı bir tutum izlerken, diğer bir taraf ise Osmanlı hükümeti yanlısı veya işgalcileri destekleyici söylemler ile yayım yapmışlardır.

Yine o dönemlerde işgalci güç konumunda bulunan Fransızlar ve destekledikleri Ermeniler kendilerine taraftar bulma, işgale karşı gelen yerel halkı korkutma ve sindirme politikaları çerçevesinde kendi lisanlarında çeşitli gazeteler çıkararak propagandalarına basını da dâhil etmişlerdir. Hatta pek çok basılı yayımları cephelere ve vilayetin üzerine havadan uçakla atmak suretiyle en ücra noktalara bile ulaşmasını sağlamak amacını gütmüşlerdir.

İşgalcilere karşı duran, Mustafa Kemal Paşa ve Kuvayı Milliye'yi destekleyici yönde yayım yapan gazeteler ise büyük zorluklar içerisinde az sayıda çıkarılmış, şehirde elden ele dağıtılarak büyük gizlilik içinde okunmuşlardır. Gazeteler, Anadolu ve Rumeli Hukuk Cemiyeti'nin ve Büyük Meclis'in söylem ve direktiflerini içermekle birlikte, Millî Mücadele'ye dâhil olunması ve direnişe destek verilmesini yerel halktan istemiştir. Ayrıca hürriyet ve istiklalın muhakkak kazanılacağını vurgulayarak halkın direniş ruhunu canlı tutmaya da çalışmışlardır. Burada değinilmesi gereken önemli bir diğer etki de, taşra basınının Millî Mücadele'ye ön ayak olması ve bu sayede Anadolu'da nelerin olup bittiği konusunda kamuoyunun bilgilendirilmesidir. Nitekim bunun sonucu olarak top yekûn bir mücadeleye girişilmesi, destek gören direnişin bu şekilde başarıya ulaşmasında kilit rollerden birini yerel gazeteler oynamıştır.

Adana'nın düşman işgalinden kurtulmasından sonra basın yayın faaliyetleri hız kazanmış, çıkan gazeteler memleketinin diğer yerlerindeki Kurtuluş Mücadelesi'ni destekleyiciyi yönde haberler yapmaya başlamış, böylece yerel halkın gelişmelerden haberdar olması sağlanmıştır. Ayrıca il genelindeki önemli olaylar ve gelişmeler satırlara taşınmış, böylece halkın vilayette olup bitenlerden de bilgi sahibi olması amaçlanmıştır.

Millî Mücadele'nin zaferle kazanılmasının ardından Cumhuriyet ilan edilmiş, bu dönem içerisinde de Adana basını iyice genişlemiş ve çok sayıda gazete ve dergi yayın hayatına geçmiştir. Basılı yayımların artması, aynı zamanda haber kalitelerinin artmasını ve halkın doğru habere ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Cumhuriyet döneminde Adana basını genel olarak yönetim şeklini benimsemiş, yapılan inkılapları da destekleyici bir tavır sergilemiştir. 1925 yılında çıkarılan Takrir-i Sükûn kanunları ile birçok vilayette olduğu gibi Adana'da da bazı gazeteler ve dergiler kapatılmış, kanunun yürürlükten kaldırılmasıyla basın hayatı normale dönmüştür.

1928'de Latin harflerinin kabulü, yazılı basında alışkanlıkların bir anda değişmesini ve zorlukları meydana getirmiştir. Fakat okuma yazma seferberliğiyle yeni harflerin öğrenilmesi sonucunda geçiş süreci hızlı olmuştur. Toplumun eskiden yeni harflere geçiş sürecinde azalan gazete okuyucu sayısı topyekûn harflerin benimsenmesiyle yeniden artış kazanmıştır (Koloğlu, 2013, s. 119; Haykır ve Haykır, 2017, s. 323).

Adana'nın ilk gazetesi Seyhan ile birlikte 1923 yılı Cumhuriyet'in ilanından 1928 yılı Harf İnkılabı sürecine kadar Adana'da çıkarılan; Altun Öz, Altunyurd, Türk Sözü, Yeni Adana, Doktor Sesi, Toksöz, Adana Ticaret, Çiğdem, Halk, Kara Tepeli, Mücadele, Sayha, Ticaret Haberleri ve Yurd Duygusu gazeteleri detaylı incelenecektir.

Adana Havalisinde Yayımlanan Gazeteler

1. Seyhan

Adana'nın ilk gazetesi olan Seyhan Gazetesi, yayım tarihine 5 Mart 1873 yılında ilk sayıyı çıkarması ile başlamıştır (Yurt Ansiklopedisi, 1981, s. 165). Dört sayfa olan gazetenin iki sayfası Ermenice olarak basılmıştır. Daha sonraki birkaç sayısında bu durum devam etse de sonraki sayılarında Ermenice sayfalar kaldırılmış, gazete sadece Osmanlıca olarak çıkarılmaya başlanmıştır (Ekspres Gazetesi, 15 Aralık 1982, s. 5). II. Meşrutiyetin ilanından sonra gazete yayım hayatına günlük olarak devam etse de 1909'da kapanmıştır (Tevfik, 1932, s. 26). Seyhan Gazetesi, II. Meşrutiyet'in ilanına kadar olan süreçte başkaca basılı bir yayım olmamasından dolayı dönemin ilk basılan gazetesi olma özelliğini taşımıştır (Değirmenci, 2019, s. 27-31). Her ne kadar Seyhan gazetesi Cumhuriyet'ten önce kapansa da Adana'nın ilk gazetesi olması nedeniyle bahsedilme gereği duyulmuştur.

2. Altun Öz

Altun Öz gazetesinin ilk yayım başlangıcı 5 Nisan 1924 olarak bilinmektedir. İmtiyaz sahibi ve gazetenin yazarı Şükrü Oğuz'dur. Elde sadece 11 Mayıs 1924 tarihli 27'nci sayı olduğundan hakkında çok detaylı bilgi mevcut değildir. Mevcut nüsha incelendiğinde; tamamen Osmanlıca harflerle yazıldığı, günlük siyasi gazete olduğu ve muhalif bir görüş sergilediği görülmektedir (Tülbentçi, 1941, s. 41; Tevfik, 1932, s. 17; Yurt Ansiklopedisi, 1981, s. 167).

Dört sayfa olarak çıkarılan gazetenin adının altında "Sabahları Çıkar Siyasi, İlmi, Fenni, Edebi Türk Gazetesidir" yazısı, sağ üst köşesinde "Kırk asırlık Türk yurdu düşman elinde bırakılmaz." logosu, sol yan köşesinde ise "Türklerin Alsas-Loreni Antakya-İskenderun'dur" ibaresi yer almaktadır. Gazetenin fiyatı her bölgede 5 kuruş olup, tarihi

geçen nüshaların fiyatı ise 10 kuruş olarak belirlenmiştir. Abonelik bilgileri ise, yurt içinde yıllık 1.000 kuruş, altı aylık 550 kuruş iken yurt dışında yıllık 1.700 kuruş, altı aylık 900 kuruştur. Gazete ilanlarında ve duyurularında ücretle ilgili müdüriyetle pazarlık yapılabileceği belirtilmiştir (Altınöz, 11 Mayıs 1340/1924; Ural ve Soyer, 2012, s. 173).

11 Mayıs 1924 tarihli Altın Öz gazetesinin haber başlıkları; “*Cenup Türklerinin*”, “*Ankara’da Reis-i Cumhuriyetimiz Gazi Paşa Hazretlerine*”, “*Ankara’da Reis-i Cumhuriyetimizin Zevcesi Latife Hanım*”, “*Harici Haberler*”, “*Arabistan Haberleri*”, “*Halen mi Uykudayız*”, “*Sevok Haberleri*”, “*Mersin Haberleri*” olmuş, son (Dördüncü) sayfa ilanlara ayrılmıştır (Altın Öz, 11 Mayıs 1924; Değirmenci, 2019, s. 67). Altın Öz gazetesinin yayım hayatı 1927 yılında son bulmuştur (Tevfik, 1932, s. 17).

3. Altunyurd

Altunyurd gazetesi 15 Mayıs 1339/1923 yılında yayın hayatına başlamış olup Yeni Adana Matbaası’nda basılmıştır (Ural ve Soyer, 2012, s. 168). Gazetenin alt sağ köşesinde tarih, alt sol köşesinde ise gazetenin yılı ve sayısı belirtilmiştir. Başlığın biraz altında yer alan bölümde “*Türk Ocağının gayesini takip eder*” yazısı gazetenin amacını ifade eder niteliktedir. Arka kapakta imtiyaz sahibi olan Güleklizâde Ahmet Bedri, kompozisyon müdürü Ferid Celal, idari müdürü Mustafa Uluğ ve sorumlu müdür Agâh Tuğrul Bey’lerin isimleri neşredilmiştir. Ayrıca abonelik Türkiye’de 400 kuruş, yurt dışı ülkeler için yıllık 490, aylığı 230 kuruş talep edilme bilgisine yer verilmiştir. Zamanın tüm diğer gazeteleri gibi son sayfalarda ağırlıklı olarak ilan ve reklamlara yer veriliyor, aynı zamanda her sayfasında ucuz şartlarla ilan yayımlanabileceği vurgulanıyordu (Altunyurd, 15 Mayıs 1339/1923).

Gazetenin ilk sayısının altıncı sahifesinde Gazi Mustafa Kemal Paşa ve Latife Hanım’ın Adana ziyaretleri esnasında Türk Ocağı önündeki resmini yayımlayarak, özel misafirlerin Türk Ocağı hatıra defterine yazdıklarına yer vermişti. Defterde 15 Mart 1923 tarihinde Atatürk hissiyatını şöyle ifade etmişti: “*Adana Türk Ocağı Türklük nurunun feyyâzı menba olsun! Bu ocağın ateşi çok, pek çok kadîmdir. Onu asırlarca söndürmeye çalışmaktan hâli kalmadılar. Fakat buna her teşebbüs edenin ocağı söndü. Çünkü o müteşebbisler düşünmüyorlardı ki Adana Türkocağı en asil Türk ocaklarının kızgın ateşleriyle daima tenmiye olunmuştur. Ocağın bugünkü nurlu alevi her kalbi aydınlatır. Ben bugün bu alevin sıcak temasında ne derin sevinç ve saadet hisleri duydum*”. Latife Hanım da “*Bu zengin topraklara, böyle münevver gençlere böyle malik olan Türk Adana’nın ocağı daima tütsün*” dileklerini dile getiriyordu (Ural ve Soyer, 2012, s. 170).

Dönemin Genelkurmay Başkanı olan Fevzi (Çakmak) Paşa ile Büyük Taarruz kahramanlarından Fahrettin (Altay) Paşa’nın Adana ziyaretlerinde de Türk Ocağı ziyaretleri gazetede yer aldığından Türk Ocağı’na verilen önem anlaşılmaktadır.

4. Türk Sözü

Gazetenin yayın başlangıcı kaynaklarda farklı verilmekle beraber genel kabul 01.01.1924’tür (İlk yayım Tevfik, 1932, s. 7’de 01.01.1923 iken Türk Sözü gazetesi, 3 Ocak 1924, s. 1’de 01.01.1924’tür.). Yayın hayatına giren günlük Türk Sözü gazetesi imtiyaz sahibi ve başmuharriri (Başyazarı) Ferit Celal Güven, sorumlu müdürü avukat Fahri Uğurlu’dur. Adana’da Hükümet Konağı yakınındaki Düyun-u Umumiye merkezinin karşısında faaliyetlerine başlamıştır. Zamanla farklılaşmakla beraber, yıllık abone ücreti Türkiye içinde 1.000, altı aylığı 550 kuruş olan gazetenin, yurt dışı yıllık 1.500 kuruştur. Türk Sözü, dört sayfadan ve her sayfası da altı sütundan oluşmaktadır (Türk Sözü, Kanun-i Sani 1924; Kütükçü, 2022). Gazete çalışanları Ferit Celal Güven, Halim Hüsnü, Baki Tonguç ve Mustafa Nuri’dir. Gazetede zamanla Mehmet Emin Yurdakul, Behçet

Kemal Çağlar, Arif Nihat Asya, Taha Toros, Hikmet Şevki, Mustafa Rahmi Balaban, Ali Rıza Yalkın, Selahattin Sepici, Naci ve Hamdi Akverdi ile Rıza Polat Akkoyunlu gibi tanınmış simalar yazı yazarak katkı vermişlerdir. Zaman içerisinde yönetim ve idare merkezi değişse de Türk Sözü, 1966 yılına kadar yayın hayatını sürdürmüştür (Toprak, 2018, s. 6-7).

Türk Sözü, önceleri Mülga Sanayi Mektebi civarında Türk Sözü Matbaası'nda 1.500 adet olarak basılmış ve ortalama satış trafiği 1000'e kadar ulaşmıştır. İdare yeri olarak Ulu Cami yanı gösterilmiştir. Adres olarak Sanayi Mektebi'nde özel bir daire belirtilmiştir. Gazetenin ücreti 5 kuruş, tarihi geçmiş nüshaları 20 kuruştur. Abonelerine Türkiye içerisinde yıllık 12 lira, altı aylık 7 lira, üç aylık 4 lira iken; yurt dışında yıllık 23 lira, altı aylık 13 lira, üç aylık ise 9 lira belirlenerek satışa sunulmuştur. Ayrıca gazetenin basıldığı şehir için aylık abonman ücreti 1 lira olarak belirlenmiştir (Tevfik, 1932, s. 8; Değirmenci, 2019, s. 61).

Türk Sözü gazetesi siyasi içerikli bir gazete olup 1 Kasım 1928 tarihli Harf İnkılabı'na kadarki süreçte Osmanlı harfleri ile çıkarılmıştır. Bu tarihten sonra ise yeni kabul edilen Latin harfleri ile yayım hayatına devam etmek istemişse de, geçiş döneminde hem yeni harfler hem de Osmanlıca harflerle yayın yapmaya devam ettiği gazete sayılarının incelenmesinden anlaşılmaktadır.

4 sayfa olarak basılan gazete içerik olarak zamanın iç ve dış havadisleri, ikinci sayfaları en son gelişmeleri ve dönemin piyasa verilerini konu ederken son sayfalar genellikle vilayette faaliyette olan esnaf ve sanatkârların reklamlarına yer vermiştir (Ural ve Soyer, 2012, s. 177).

1 Kasım 1928 tarihinde yayımlanan 1318'inci sayısında “*Yeni harf kanununun meclisin ilk celsesinde kabulü karargir oldu*” manşetleri atılarak Harf İnkılabı'nın kabul edildiği havadisini okuyucularıyla paylaşmıştır (Türk Sözü, 1 Kasım 1928, s. 1). 2 Kasım 1928'deki 1319'uncu sayıda ise Yeni Harf Kanunu'nun tüm metni halka duyurulmuştur (Türk Sözü, 2 Kasım 1928, s. 1). Türk Sözü Gazetesi bu açıdan yeni harflerin kabul edilmesi, kullanılması ve öğretilmesi açısından önemli roller üstlenmiştir (Özçelik, 2013, s. 402).

5. Yeni Adana

1918 yılından bugünlere kadar yayın hayatı devam eden Yeni Adana gazetesi, 105 senelik mazisi ile Türkiye'nin en eski yerel gazetesi olarak kabul edilmektedir (Şahin vd., 2017, s. 79).

Millî Mücadele Dönemi'nin en etkili gazetelerinden biri de Adana'da yayımlanan “Yeni Adana” gazetesi olmuştur. Mersin ve Adana'nın işgal edilmesiyle Millî kuvvetler oluşmaya başlarken, haksız işgali millete duyurabilmek hedefiyle gazeteler çıkarılmaya başlanmıştır. Bu gazetelerin biri de Ahmet Remzi (Yüreğir) ile Avni (Doğan) Bey'lerin 25 Aralık 1918'de yayına çıkardıkları “Adana” gazetesidir” (İslam, 1995, s. 10; Coşar, 1964, s. 66-67; Yeni Adana, 1 Ocak 1931, s. 1). Gazete ancak üç sayı çıkarıldıktan sonra işgal güçlerince kapatılmış, Ahmet Remzi ve Avni Bey'ler gazetenin ismini değiştirerek “Yeni Adana” adıyla yeniden yayımlamaya devam etmiştir. Yeni Adana'da 8. sayısından sonra Avni Bey'in işgal kuvvetlerini kastederek yazdığı “*Eşeğin Kuyruğu Hala Elimizdedir*” yazısına istinaden Fransız işgal kuvvetleri tarafından süresiz olarak kapatılmıştır (İslam, 1995, s. 30). Gazete çalışanları ve Hayat Matbaası sorumlusu Mücavirzade Mustafa ile Avni Doğan da tutuklanmıştır. Yakalanmaktan son anda kurtulan Ahmet Remzi Bey çarşaf giyerek kadın kılığında şehirden çıkmayı başarmış, Karaisalı Kelebek Tren İstasyonu'nda bulunan bir vagona gazeteyi şapoğraf (Taş baskı) yöntemi ile basmaya devam etmiştir. Haftada iki kez gizlice yapılan bu basım aynı şekilde gizli olarak

dağıtılmıştır (Yeni Adana, Yeni Adana'nın 79. Yayın Yıldönümü Onuruna Özel Sayı, Aralık 1996, s. 19; Yıldırım, 2013, s. 746-747).

Yeni Adana gazetesi Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Adana'da yayımlanmaya başlayan ilk gazete olma özelliğini taşımaktadır (Yurt Ansiklopedisi, 1981, s. 166). Gazetenin sağ köşesinde yayın tarihi, matbaa ve adresinin Adana'da Abidinpaşa Caddesi'ndeki Daire-i Mahsusa ve telgraf adresi olan Adana Yeni Adana - Posta Kutusu: 41 bilgileri yer almakta, gazete ücretinin 5 kuruş olduğu, tarihi geçmiş sayılarının 20 kuruş olduğu belirtilmektedir (Yeni Adana, 9 Ağustos 1927).

Sol tarafında ise mesul müdür ve başyazar Muzaffer Timurtaş, hangi seneye ait olduğu, kaçınıcı sayı olduğu bilgileri yer alırken abonelik bedelleri yurt içi için 3 aylık 400, 6 aylık 700, yıllık 1200; dış ülkeler için 3 aylık 800, 6 aylık 1300, yıllık 2200, şehirde ise 100 kuruş olarak belirlenmiştir (Yeni Adana, 13 Nisan 1928, s. 2). 4 sayfadan oluşan gazetenin birinci sayfasında iç ve dış haberler yer almış, ikinci sayfasında ise ağırlıklı olarak bölgesel gelişmelere yer verilmiştir. Üçüncü sayfada, son dakika ve borsa haberleri yer bulmuş olup, üçüncü sayfadan itibaren ilanlar başlamış ve dördüncü sayfada da devam etmiştir (Yeni Adana, 4 Mayıs 1928, s. 4; Ural ve Soyer, 2012, s. 191-192).

Gazete "Adana" adıyla çıktığında logosunda "Kilikya Türk Ülkesidir" metnine yer vermiş iken, bu motto 9 Eylül 1920 tarihinde çıkan 14'üncü ciltle beraber "Adana Türk Ülkesidir" ibaresiyle devam etmiştir (Yıldız ve Ünal, 2021, s. 225).

15 Haziran 1940 tarihli Ahmet Hamdi Yüreğir'in Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğine hitaben gönderdiği yazıda: "Gayrimüslim unsurları Adana'daki Türklere zulüm ve kötülük uyguladığı günlerde Türklüğün sesi olma görevini üstlenmek üzere Avni Doğan ile birlikte kurmuş ve çıkarmaya koyulmuştuk. Bir aylık yayınıımız işgal kumandanları ve bazı azınlıkların hoşuna gitmediğinden matbaamız, evlerimiz basılmış ve tüm evrak ile eşyalarımız zorla alıkonulmuştu. Bu sırada Avni Doğan 24 saat süreyle Kilikya sınırı dışına çıkartılmış ve benim de evimde yapılan arama sonucunda teşkilata ait evrak ile birtakım silah bulunduğundan idamıma karar verilmişti. Fakat ben kadın çarşafı giymek suretiyle Adana'dan kaçarak Kayseri'ye geçebildiğimden bu cezadan kurtulmuş bulunuyorum.

... 24 Mart 1336 (1920) tarihinde Millî Harekâtın Adana üzerine icasını da Ebedî Şefin emirleri sadır olmuş ve pek kısa bir müddet zarfında Karaisalı, Pozantı havalisi işgalden kurtarılmıştı. Buradaki Milli Kuvvetler Umum Kumandanı şimdiki Seyhan Mebusu Sinan Tekelioğlu idi. Ben de Adana Müdafaayı Hukuk Cemiyeti Reisi sıfatı ile bu harekâta vazifemi yürütmekte idim.

Bu suretle inkişaf eden vaziyetten işgal muntikasındaki yurddaşlarımızı haberdar etmek üzere Pozantı'da el tezgâhı ile kurduğum matbaada (Yeni Adana)'yı tekrar çıkarmaya başladım.

... Binbir yoksulluk içerisinde Türkün İstiklal mücadelesinde milli imanla çalışan ve bu milli imanın naşiri efkârı olan "Yeni Adana" işgal kuvvetlerinin barbarlıklarına manevî bir cephe yaratıyor ve aldığı hususi tedbirlerle de işgal muntikalarına dağıtılmak suretiyle cephedeki şuurlu ve gittikçe genişleyen Milli davanın metanetini tamamıyla aksettiriyordu" (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 490.1.0.0/1379.579.3, Belge No:8-9).

Zamanla muharrir (Yazar) kadrosuna, Ferid Celal Güven, Muzaffer Timurtaş, Naci Ahmet Verdi, Refi Kerem, Celal Sahir, Hacı Gülek, İbrahim Pıllan gibi çok önemli kalemler katılmış olup (Şapolyo, 1969, s. 166), dönemin en önemli olaylarını, Türk ordusunun kazandığı I. İnönü, II. İnönü ve Sakarya Zaferlerini büyük bir gururla sayfalarına taşımış, Adana halkına gazete aracılığıyla bu mühim bilgileri duyurulmuştur (Değirmenci, 2019, s. 38-39).

6. Doktor Sesi

Doktor Sesi gazetesi 1 Ocak (Kanun-i sani) 1927 yılında yayım hayatına başlamıştır. Tamamen Osmanlıca harflerle basılmış olup aylık olarak çıkarılmıştır. Sıhhi konuları ele almasından mütevellit gazete üzerinde “*Aylık Sıhhi Halk Gazetesi*” ifadesi bulunmaktadır. İmtiyaz sahibi, başyazarı ve mesul müdürü Operatör Doktor Cafer Tayyar’dır. Gazete, Abidinpaşa Caddesi’nde yer alan Yeni Adana Matbaası’nda çıkarılmış ve 16 sayfadan oluşmuştur. İdare yeri olarak Eski İstasyon Caddesi olarak gösterilmiştir (Doktor Sesi, Ocak (Kanun-i sani) 1927; Tevfik, 1932, s. 30).

İlk sayısında “*Doktor Sesi Gazetesinin Gayesi*” vurgusuyla gazetenin çıkış amacını Cafer Tayyar Bey şöyle belirtmiştir:

“Türk inkılâbı ve hal-i hazır idaremiz asri tekâmülün en yüksek seviyelerine muadildir. Kanunlarımız yüksektir. İlerlemek fikrimiz, teşkilatımız, iktisadiyatımız her gün Cumhuriyetimizin demir elleri ile Avrupa derecesine yaklaşıyor. Yalnız şurada maa’t-teessüf söylemek mecburiyetinde. Biz ki içtimai, ferdi ve şahsi yaşayışta pek köylerdeyiz. Asilce ve ferden yükselmeliyiz. İçtimai, fenni, tıbbi Avrupa inkılâplarını da aynen kabul etmeliyiz ki Türkiye hakiki inkılâbına kavuşsun. Ahalimizin umumiyetle yemek yemeleri, yatmaları, istirahatleri, zevk ve eğlenceleri katıyen sıhhi değildir. Her gün hıfzı sıhhisizlik yüzünden binlerce vatandaş harab oluyor. Halkımızın yaşadığı, barındığı evler sıhhi değildir. Okumuş ve nur ilimle yoğrulmuş vatandaşlarımız Avrupalıların yaşayışını kabul etmişlerdir. Muntazam yerler, muntazam yaşarlar, muntazam çalışıyorlar ve zevk ederler. Fakat ekseriyet ahalimiz pek fena vaziyet içtimaiye içinde çırpınıyor...” (Doktor Sesi, Kanun-i sani 1927, s. 2).

Gazetenin başlangıçtan itibaren beşe kadar olan sayıları 16 sayfadan oluşurken 6. sayı ile birlikte 8 sayfaya düşürülmüş, her bir sayfa iki sütundan oluşmuştur (Ural ve Soyler, 2012, s. 175).

Gazete içerik olarak tıp alanındaki gelişmelerden bahsetmiş, salgın hastalıklardan korunma gibi yazı dizilerine yer vermiştir. Şubat 1927 tarihli gazetenin “*Mündericati*” adı altında başlıklar şöyledir: 1:Faydalı Formüller, 2:Teşekkür, 3:Grip, 4:Belediye Reislerine Açık Mektup, 5:Acı Yaradılışlar, 6:Zâtü’r-Rie, 7:Süt, 8:Sitma, 9:Karilere (Okuyuculara) Cevap, 10:Etibba (Doktorlar) Sütunu (Doktor Sesi, Şubat 1927).

Gazetede yayımlanan reklamlar sağlıkla ilgili olup son sayfada yer alıyordu. Arka kapakta ise abonelik ücretleri belirtilmiş olup, yıllık Türkiye’de 120 kuruş, yurt dışında 170 kuruş belirlenmişti. Gazete 10 kuruştur. Gazetenin yönetim merkezi Adana İstasyon Caddesi’ndeki Dr. Cafer Tayyar Bey’in muayenehanesidir (Doktor Sesi, Şubat 1927).

Gazete imtiyaz sahibi Doktor Cafer Tayyar Bey “*Harf İnkılabı*” adlı makalesinde gelişmenin Latin harfleri ile olabileceğini şöyle belirtmiştir:

“Türkiye’de içtimai hayatın ilk kademesi halkımızın umumiyet üzere okuyup yazmayı öğrenmesidir. Sıhhi mücadelelerde ancak yazı ile halk tenvir olunabilir. Maa’t-teessüf şimdiye kadar halkımızın yüzde on beşi ancak okuyabiliyordu. Çünkü Türk yazısı karma karışık öğrenilmesi müşkül Arap harfleri girdabına düşmüş idi. Bundan birkaç sene evvel Latin harflerini almayı düşünmek bile bir küfür telakki edilirdi. Hâlbuki umum medeni ve müterakki milletler Latin harfleri sayesinde gördüğümüz müterakkiyi elde etmişlerdir. Medeni milletler umumiyetle okuma yazma bilirler. Bu da ancak Latin harfleri sayesinde kabil olabilmektedir. Sevgili Gazimizin arzuları da Türk milletini umumiyetle okutmaktır. Bu sayede medeni milletlerle bir seviyeye yükselmiş oluruz. Gazimiz bu hususu ancak Latin harfleri ile milletin ruhuna ilga edebilecektir. Gazi Paşamız Latin harflerini bize lütfetmekle Türkleri Avrupalılardan ayıran büyük mâniayı yıkmış oldular. Bundan sonra iptidayı tahsil mecburiyetini sıkı bir surette tatbik edebilirsek Türkler de maarifte Avrupa ile rekabet edebileceklerdir. Muhterem Gazimiz Türk yazısı seferberliğinde daha büyük bir şiddet göstermek lütfunda bulunmuşlardır. Şimdiki halde memurin için yeni yazıyı

öğrenmek mecburidir. Bu mecburiyet umum ahaliye kanunen teşmil edecektir. Gazimiz bu lütfu da bahsettiler. Yeni Türk yazısının faydalı tesirleri tesri edilmiş oldu. Biz de sıhhi irşâdâtımızı halka daha kolay yapabileceğiz. Yaşasın bize bu büyük yaşama sırlarını bahşeden sevgili Gazimiz." (Doktor Sesi, Ocak (Kanun-i sani) 1929, s. 2-3).

Gazetenin yayımına son verişinin tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte son olarak Eylül 1933 sayısına ulaşılmıştır (Doktor Sesi, Eylül 1933, s. 1-8; Değirmenci, 2019, s. 73).

7. Toksöz

Toksöz gazetesi İstanbul ve Adana olmak üzere iki vilayette çıkarılmış olup, ilk yayım tarihleri arasında görüş farklılıkları vardır: 1 Ocak 1923 (Tülbentçi, 1941, s. 42), İstanbul'da 1924, Adana'da 1925 (Tevfik, 1932, s. 28). Adana'da 1924 yılında yayımlandığı kanaati hâsıl olmuş, imtiyaz sahibi, mesul müdürü ve başmuharriri (Başyazarı) Kastamonu önceki vekillerinden Abdülkadir Kemali (Öğütçü) olmuştur. Basım yeri İstanbul'da Azim Matbaası, Adana'da ise Halk Matbaası olarak bilinmektedir. Gazetenin Adana'daki yönetim ofisi Hilali Ahmer Cemiyeti (Kızılay) civarlarında bir adrestir. Gazete Adana'da günlük olarak çıkarılmış, fiyatı 5 kuruş, eski tarihlilerin fiyatı ise 20 kuruştur. Türkiye'de senelik 1.000 kuruş, altı aylık 550 kuruş, üç aylık 300 kuruş; Türkiye dışında senelik 1.500 kuruş, altı aylık 800 kuruş, üç aylık 450 kuruş abonelik ücreti vardır (Toksöz, 4 Eylül 1924).

Toksöz 15 Kasım 1924 tarihinde çıkan 79'uncu sayıyla birlikte İstanbul'da yayımlanmaya başlanmıştır. İstanbul'da ilk yayım senesinde, belirtilen bu gruba 1-79 sırasıyla numara verilmiştir. İmtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü Adana'da olduğu gibi yine Abdülkadir Kemali Bey'dir. Gazetenin adının hemen altında bulunan logoda "*Mevki-i İktidar, rütbelerde ve sandalyelerde değil, yürüyen mefkûrelerdedir*" yazmaktadır (Değirmenci, 2019, s. 66; Toksöz, 15 Aralık 1924, s. 1-4).

Toksöz gazetesi İstanbul Azim Matbaası'nda günlük 4 sayfa çıkarılmıştır. Ücreti ise 3 kuruş olarak belirtilmiştir. Türkiye için senelik 1.000 kuruş, altı aylık 550 kuruş; ülke dışında 1.500 kuruş, altı aylık 800 kuruş abonelik ücretleri istenmiştir. Basıldığı matbaa ve yönetim merkezi Babıali Ebu El Suud Caddesi'nde Daire-i Mahsusa adresindedir (Yurt Ansiklopedisi, 1981, s. 167).

Toksöz hükümete muhalif tarafta yer almış, Çukurova'da ve ülke genelinde tepki çekmiştir. Hükümet karşıtı yayımlarından dolayı "Heyeti Vekile" (Vekil Heyeti) kararıyla "Milli güvenliği bozucu yayın" çıkarıldığı gerekçesi sunularak İstanbul'da 30 Aralık 1924 (Topuz, 1973, s. 140) tarihinde, Adana'da da 1927 yılında kapatılarak yayım hayatına son verilmiştir (Tevfik, 1932, s. 28; Yurt Ansiklopedisi, 1981, s. 167).

8. Adana Ticaret Gazetesi

30 Eylül 1926'da yayım hayatına adım atan Adana Ticaret Gazetesi, haftalık olarak basılmıştır. Gazete iktisadi ve ticari nitelikte haberlere ağırlık vermiştir. Sabık (eski) imtiyaz sahibi Ali Munim Bey, diğer imtiyaz sahipleri ise Adana Vilayeti Ticaret ve Borsa Odası reisi (Başkanı) Rasim Şinasi Bey ve borsanın encümen reisi Feyzi Bey'dir. Sorumlu müdür Hilmi Paşa'dır. Türk Sözü matbaasında basılmış olup toplam 4 sayfadan oluşmaktadır. Ücreti 5 kuruştur. Gazete abonelik ücretleri 1 senelik 2 lira, 6 aylık 1.20 lira olarak belirlenmiştir. Gazete 23. sayıdan sonra 31 Mart 1927 tarihinde kapanarak faaliyetlerine son vermiş, 24. sayı 9 Nisan 1927 tarihinde Adana Ticaret Haberleri adı ile yayım yapmıştır (Tevfik, 1932, s. 15).

9. Çiğdem

“Resimli Adana”nın devamı olan yayın 29 Aralık 1928 tarihinde çıkarılmaya başlanmış olup, yayıncılık sürecini “Çiğdem” ismi ile sürdürmüştür. İmtiyaz sahibi Muzaffer Demirtaş, mesul müdürü ise Lütfullah Efendi’dir. Basım yeri Abidinpaşa Caddesi’nde yer alan Yeni Adana Matbaası’dır. Gazete haftalık 8 sayfa olarak çıkarılmış, içerik olarak toplumsal, edebi ve ilim ile ilgili konularda yayım yapmıştır. 5 kuruştan satılan gazete yayım faaliyetlerine 1929 yılında son vererek kapanmıştır (Tevfik, 1932, s. 17-18).

10. Halk Gazetesi

Halk gazetesi, haftalık siyasi olarak 6 Nisan 1923’te Hayat Matbaası’ndan çıkmaya başlamıştır. Gazetenin imtiyaz sahibi aynı zamanda Gölge gazetesinin de hem sahibi hem de sorumlu müdürü olan Mehmet Rasim Bey olup, diğer sorumlu müdürleri ise Abdurrahman Ali Bey ve Gündüz Nadir Bey’dir. Adana’daki yayım hayatı 1924 yılında sona eren bu gazete yayımlarına 2 Temmuz 1928 tarihi itibarıyla Mersin’de devam etmiştir. Orijinal nüshasına erişilemediğinden dolayı gazetenin içerik detayları konusunda da bilgi edinilememiştir (Tevfik, 1932, s. 21).

11. Kara Tepeli

Gazetenin çıkmaya başladığı tarih konusunda farklı görüşler olsa da F. Fazıl Tülbentçi’ye göre 5 Eylül 1924 yayıma başlamış ve 5 Eylül 1925 kapanmıştır (Tülbentçi, 1941, s. 41). İsmail Tevfik’in matbuatına bakıldığında ise, gazete 5 Eylül 1925 yayım hayatına başlamıştır. Yapılan incelemelerde 1925 tarihinin doğru bilgi olduğu kanaati oluşmuştur. İmtiyaz sahipliğinin yanında başmuharrir (Başyazar) da Türk Sözü’nün de mesul müdürü Baki Tonguç’tur. Gazetenin mesul müdürü Salahattin Ragıp ve yazı işleri müdürü Hüseyin Kemal’dir. Haftalık olarak basılan gazete içerik olarak mizahi yönde yayımlar yapmıştır. Mülga Sanayi Mektebi’nde Türk Sözü matbaasında basılan gazete 4 sayfa olarak yayımlanmış, siyasi, mizahi ve sinema gibi sanatsal konular içeren makalelere yer vermiştir. Gazete kâr amacı güttüğünden dolayı her sayfada ilan görmek mümkün olmuştur. Gazetenin ne zaman kapandığı konusunda kesin bir bilgiye rastlanmamıştır (Kara Tepeli, 12 Ocak 1937, s. 1; Tevfik, 1932, s. 23; Değirmenci, 2019, s. 68-70).

12. Mücadele

Gazeteye ilham olan Mücadele kelimesi “Uğraşma, savaşma” anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 2001, s. 702). Mücadele gazetesi 1924 yılında yayım hayatına başlamıştır. Gazetenin imtiyaz sahibi ve mesul müdürü aynı zamanda “Toksöz ve Ahali” gazetelerini de çıkaran Abdülkadir Kemali Bey’dir. Gazete İstanbul’da Azm Matbaası’nda, Adana’da Halk Matbaası’nda basılmış olup haftalık yayımlarına devam etmiştir. Siyasi içerikli bir gazete olan Mücadele, imtiyaz sahibi Kemali Bey’in asıl mesleği olan avukatlığa devam etme düşüncesi gerekçesiyle 1925 yılında yayım hayatını sona erdirmiştir (Tevfik, 1932, s. 23-24; Değirmenci, 2019, s. 68). Gazetenin herhangi bir nüshasına erişilemediği için detaylı bilgiye ulaşılamamıştır.

13. Sayha

Sayha gazetesi, 1925 yılında imtiyaz sahibi Ahmet Cevdet Bey tarafından kurularak yayımlanmaya başlamış ve haftalık olarak çıkarılmıştır. Gazete siyasi nitelikli olup döneminde Fransız Mektebi karşısındaki Sayha Matbaası’nda çıkarılmıştır. Sayha gazetesinin sorumlu müdürü Hayat gazetesinin de sorumlu müdürlüğünü yapan

Gündüz Nadir Bey'dir. Sayha gazetesi 4 Mart 1925'teki Takrir-i Sükûn Kanunu gereğince 1926 yılında kapatılmıştır (Tevfik, 1932, s. 26). Gazetenin hiçbir sayısı bulunamadığından içerikle ilgili hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşılamamıştır.

14. Ticaret Haberleri

Ticaret Haberleri, Adana Vilayeti Ticaret ve Borsa Odası tarafından 17 Nisan 1926'da basılmaya başlanmıştır. Gazete imtiyaz sahibi de Ticaret ve Borsa Odası'dır. Abidinpaşa Caddesi'nde kurulmuş olan Yeni Adana Matbaası'nda basılıp haftalık olarak faaliyet gösteren gazete, ekonomik ve ticari yayımlar yapmıştır. Sorumlu müdürü askeri emekli ve Adana Ticaret Odası Başkâtibi Hilmi Paşa'dır. Hilmi Paşa Adana Ticaret Gazetesi'nin de müdürlüğünü icra etmiştir. Gazete 1 Eylül 1926 yılında yayımlarına son vermiştir (Tevfik, 1932, s. 27-28).

15. Yurt Duygusu

Gazete, 17 Eylül 1927 tarihinde ilk defa çıkarılmıştır. İmtiyaz sahibi ve mesul müdürü Vasfi Bey'dir (Pulat - Bolat). Vasfi Pulat Bey aynı zamanda Ahali Gazetesi'nin mesul müdürü, Gürses Gazetesi'nin ve Mektep Mecmuası'nın imtiyaz sahibi ve başmuharriri, Toros Çocukları Mecmuası'nın da imtiyaz sahibidir. Haftalık olarak yayımlanan gazete siyasi yönde haberler yapmakta olup, fiyatı 5 kuruştur. Adana'daki yayım hayatı 1 Mart 1928'de biten gazete Cebelibereket adı ile 11 Mart 1928 tarihinden itibaren Osmaniye'de çıkmayı sürdürmüştür (Tevfik, 1932, s. 29-30).

Sonuç

Osmanlı Döneminde Takvim-i Vekayi gazetesi ile başlayan basın hayatı, yıllar içerisinde gelişerek hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelen bir akım olmuştur. Bu akım her vilayette olduğu gibi Adana'da da yer bulmuş, özellikle Cumhuriyet ile birlikte basın faaliyetlerinde artışlar görülmüştür. Artışlar sadece sayısal anlamda değil, haber çeşitliliği ve içerik genişliği anlamında da gelişme göstermiştir. İnsanların yaşadığı yer hakkında bilgi alma isteği yerel medyayı daha çok tercih edilen ve yaşanılabilir kılan en önemli kriterlerden biri olmuştur.

Adana'da özellikle 1923 ve 1928 yılları arası, yani Cumhuriyet'ten Harf İnkılabı'na kadar dönemde çıkan gazete, dergi ve mecmualar bağımsızlık mücadelesinden sonra ekonomik yapı, ilim, siyaset, sanat, kültür ve reklam gibi alanlarda halkı bilgilendirme ve bilinçlendirme yarışına girişmiş, yerel halk da bu çabadan yeterince istifade etmiştir.

Vilayette çıkan gazetelerin pek çoğu Atatürk'ün ve yaptığı icraatlarının yanında olmuş, bunları tabana yaymak için destekleyici ve bilgilendirici yayımlar yapmıştır. Böylece halkın yeniliklerden haberdar olma ve değişime uyum süreçleri de gazetelerin yayım yaptığı oranda hız kazanmıştır.

Ayrıca, gazetelere verilen ilanlar ve reklamlar sayesinde yerel halkın esnaf ve zanaatkârları daha iyi tanınması söz konusu olmuş, böylece ekonomik anlamda da şehre katma değer kazandırılmıştır.

Cumhuriyet ile Harf İnkılabı arası döneme ışık tutması tamennisiyle.

Kaynakça

5 İlin Basın Tarihi. *Ekspres Gazetesi*. (1982 Aralık 15).

Altınöz. (1340/1924 Mayıs 11). Yıl:1. Numara:27.

Altunyurd. (1339/1923 Mayıs 15). Cilt:1, Sayı:1.

- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*. 490.1.0.0/1379.579.3, Belge No:8-9.
- Coşar, Ö. S. (1964). *Millî Mücadelede Basın*. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Değirmenci, G. (Ağustos 2019). *Adana Basın Tarihi (1873-2000)*. Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir: Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Devellioğlu, F. (2001). *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. (Haz.: Aydın Sami Güneyçal) 18.Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi.
- Doktor Sesi*. (1927 Ocak (Kanun-i sani). Sayı:1, Yıl:1.
- Doktor Sesi*. (1929 Ocak (Kanun-i sani). Sayı:6, Yıl:2.
- Doktor Sesi*. (1933 Eylül). Sayı:11, Yıl:7.
- Haykır, Y. ve Haykır, H. (Ekim 2017). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye'de Yerel Basının Tarihsel Gelişimine Bir Bakış. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 56(5), 306-325.
- İslam, İ. (1995). *Millî Mücadele'de Yeni Adana Gazetesi*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniv.
- Kara Tepeli*. (1937 Ocak 12). Sayı:2.
- Koloğlu, O. (2010). *Osmanlı Dönemi Basının İçeriği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Koloğlu, O. (Nisan 2013). *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Kütükçü, M. (2022). Adana'da Yayımlanan "Türk Sözü" Gazetesine Göre; 1927-1928 Arası Doğu Akdeniz Olayları. *Doğu Akdeniz'in Geleceği ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu*, 3-5 Haziran 2022, Niğde.
- Mündericatu. *Doktor Sesi*. (1927 Şubat). Sayı:2, Yıl:1.
- Oral, F. S. (1968). *Türk Basın Tarihi*. Cilt:1. İstanbul: Yeni Adım Matbaası.
- Özçelik, Ş. (Yaz 2013). Yeni Harflerin Kabulü ve Adana Basınına Yansıması: "Yeni Adana" ve "Türksözü" Gazetesi". *Turkish Studies Dergisi*, 8(7), 393-413.
- Şahin V. - vd. (2017). *100. Yıla Doğru Yeni Adana Gazetesi 1918-2018*. Yeni Adana Gazetesi Kitabevi.
- Şapolyo, E. B. (1969). *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın*. Ankara: Güven Matbaası.
- Tevfik, İ. (1932). *Adana Vilâyeti Matbuatı*. Ankara: Hariciye Vekâleti Matbaası.
- Toksöz*. (1924 Aralık 15). Sayı:1-79, Yıl:1.
- Toksöz*. (1924 Eylül 4). Sayı:6, Yıl:1.
- Toprak, B. (2018). *Harf Devrimine Kadar Adana Türk Sözü Gazetesi (1927-1928)*. Yüksek Lisans Tezi. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi.
- Topuz, H. (1973). *100 Soruda Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Tülbentçi, F. F. (1941). *Cumhuriyetten Sonra Çıkan Gazeteler ve Mecmualar*. Ankara: Başvekâlet Matbuat Umum Müdürlüğü.
- Türk Sözü*. (1924 Kanun-i Sani). Yıl:1, Numara:11.
- Türk Sözü*. (1928 Kasım 1). Sayı:1318, Yıl:5.
- Türk Sözü*. (1928 Kasım 2). Sayı:1319, Yıl:5.

Türk Sözü. (1952 Ocak 3).

Ural, S. ve Soyer, N. (Sonbahar 2012). Atatürk Dönemi Adana'da Yerel Basın (1923-1938). *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 165-204.

Yeni Adana Gazetesinin Yayın Hayatı, Diğer Basın Organları ile İlişkisi ve Fikri Yapısı. Çağının Tanığı Yeni Adana 25 Aralık 1918 - 25 Aralık 1996. *Yeni Adana'nın 79. Yayın Yıldönümü Onuruna Özel Sayı*. (Aralık 1996). Yıl:79, Adana.

Yeni Adana. (1927 Ağustos 9). Numara:1773.

Yeni Adana. (1928 Mayıs 4). Numara:1966.

Yeni Adana. (1928 Nisan 13). Numara:1948.

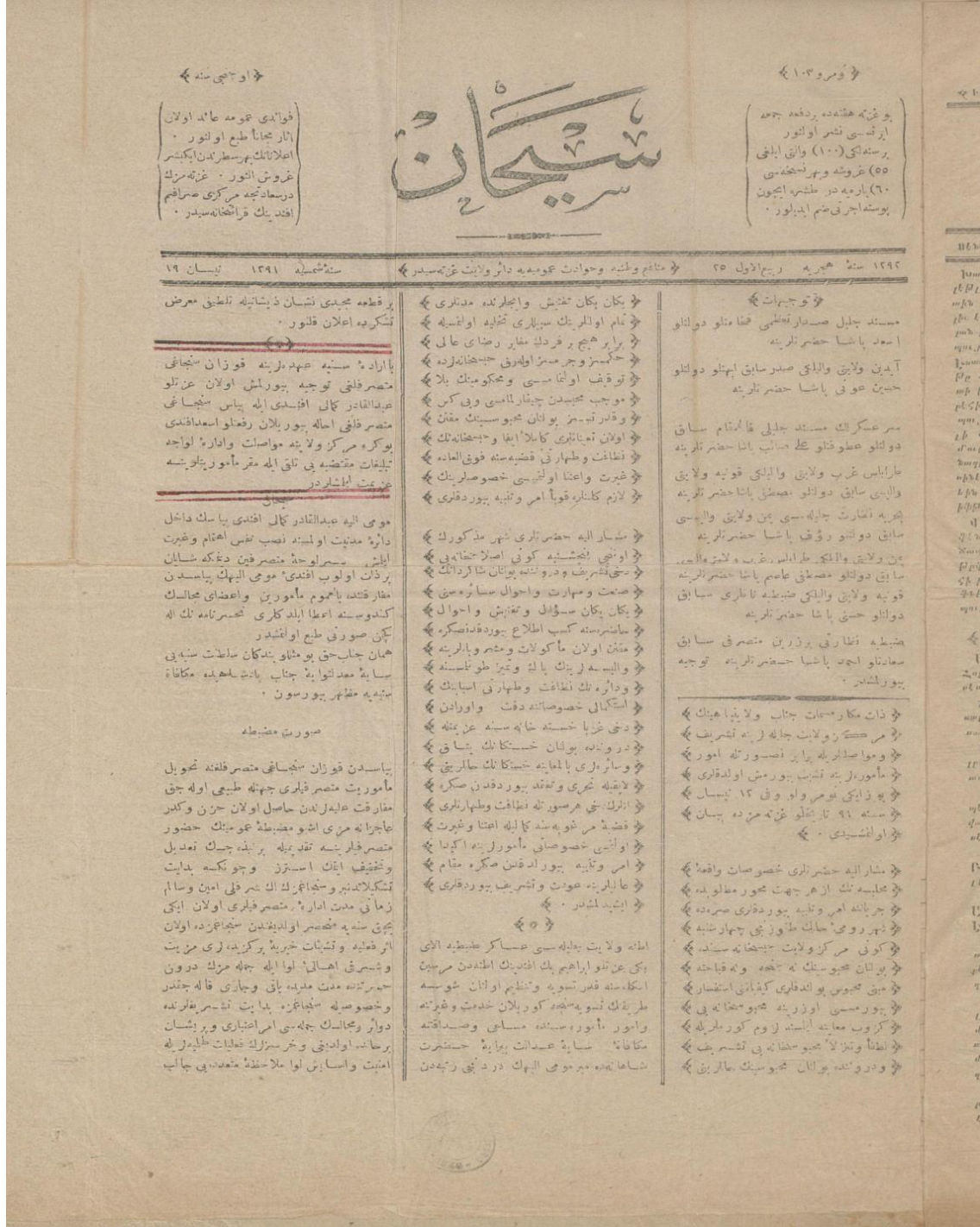
Yeni Adana. (1931 Ocak 1). Sayı: 2688, Yıl:13.

Yıldırım, C. (Bahar 2013). I. İnönü Muharebesi'nin Yerel Basındaki Yansımaları; "Yeni Adana" Gazetesi Örneği. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 51, 745-766.

Yıldız F. ve Ünal S. (Aralık 2021). Millî Mücadele'den Günümüze Yerel Bir Gazete: Yeni Adana, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30(3), 223-234.

Yurt Ansiklopedisi. (1981). Cilt 1. İstanbul: Anadolu Yayıncılık.

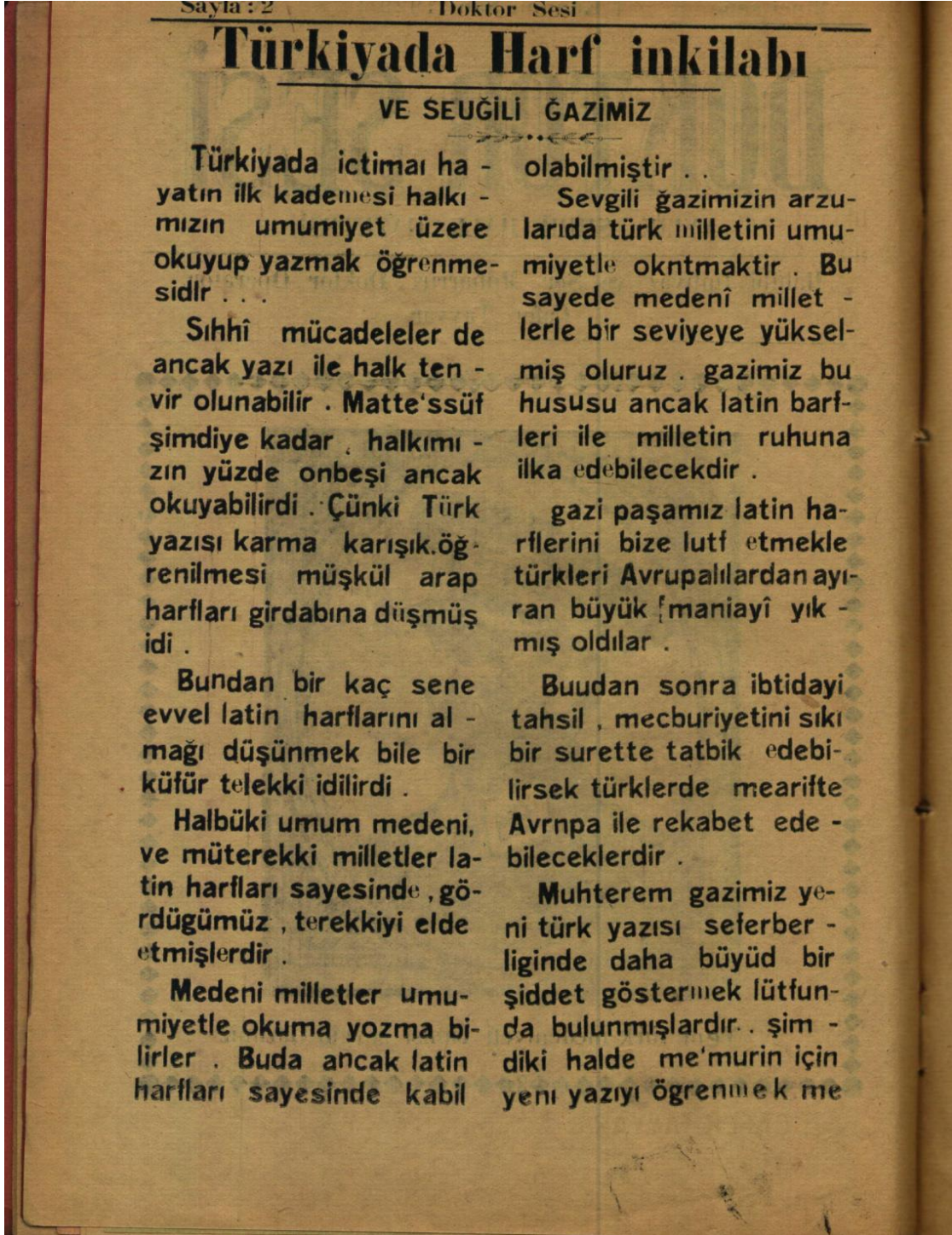
EKLER

SEYHAN

RESİMLİ ADANA

DOKTOR SESİ

TOKSÖZ

